

definišemo pojam ličnosti, mentalni sklop odnosno karakter jedne osobe, možemo li to isto tako definisati i za jedan narod kada je on, narod, sastavljen od miliona tih individua". Primećujući da se brojni istraživači slažu da je to moguće, "ma kako to nelogično i neverovatno zvučalo", on zaključuje da "karakterne osobine naroda ne mogu da se menjaju preko noći" (Marić, 1997). A filozof Mihailo Marković veruje da "kao što pojedinac mora da upozna i prevaziđe slabosti svog karaktera" tako i narod "kao celina" mora doći do kritičke svesti o nekim bitnim nedostacima nacionalnog mentaliteta, "a zatim mora učiniti svesni zajednički napor da ih prevaziđe" (Mihailo Marković, 1997).

I u prošlosti je vladalo isto uverenje. Još je Živojin Žujović pisao da je naša istorija "samo naša, samo srpska istorija, to je život samo srpskog duha i srpskog narodnog tela", "nacionalna ličnost među nacionalnim ličnostima" (Žujović, 1868), dok je Alimpije Vasiljević razmatrajući "psihološke osobine" srpskog naroda, zaključivao da "što vredi za pojedina lica to vredi i za čitave narode; jer i narodi, kao i pojedini ljudi, imaju svoje periode mladosti i starosti, i ako su te periode mnogo veće nego u pojedinim" (Vasiljević, 1886). Početkom veka Jovan Cvijić je poredio srpsku naciju sa individuom opisujući njenu "kolektivnu dušu" kao "veliku ličnost" (Cvijić, 1914), a Dragiša Vasić je smatrao da kao što u međusobnim odnosima ljudi izvesni događaji "otkrivaju precizno njihove karaktere", tako se u važnim istorijskim zbivanjima "ocrtavaju do sitnica duše naroda. Po delima njihovim vide se i ocenjuju njihove duše". U poređenju konkretne nacije i konkretne individue išao je još dalje tvrdeći da je srpski narod postupio "kao što je nešto pre dve hiljade godina postupio jedan čovek. Kao što je čovek jedno biće, narod je jedno biće. Oba su se bića plemenito žrtvovala, ali oba nisu razumeli u vremenu kada su se žrtvovala" (Vasić, 1919).

I kod autora iz posleratne emigracije, a reprintovinih poslednjih deset godina zbog poželjnog viđenja nacije, ovo poređenje je bilo prisutno. Takva su uverenja da "kao i svaki pojedinac, tako i svaki narod ima svoj poziv, svoju misiju" (Spalajković, 1964), da "kao što se može znati kako će se poznat pojedinac ponašati u datoj, određenoj situaciji, tako se isto to može znati i za narod" (Vučić, 1940), ili da je narod "bogom dat, a ne veštački stvoren, isto kao i čovek" (Drašković, 1947).

ANTIINDIVIDUALIZAM NACIJE – INDIVIDUE.

Iz stava o naciji kao individui proističe nužno antiindividualistički koncept u odnosu na prava pojedinih pripadnika nacije. Ako nacije kao individue imaju glavu, telo i dušu (elitu, narod i jedinstvo) i u skladu sa tim svoje "osobine" i "karakter", uloga individue je da se podređuje tom idealnom tipskom konceptu "velike individue" i da se odriče sopstvenog individualizma koji razbija individualizam nacije. I to ne samo na nivou uverenja, mišljenja i stremljenja, već i na nivou identiteta, odnosno, kako ispravno zaključuje Ivan Čolović, "postupci pojedinaca objašnjavaju se njihovom biološkom predodređenošću kao pripadnika entičko-rasne zajednice" koja je jača od napora pojedinca da sobom slobodno raspolaze "pa i od njegovog svesnog izbora etničke zajednice" (Čolović, 1994). Jer, ako su, kako tvrdi savremeni intelektualac, "individua, porodica i nacija biološke kategorije" (Poplašen, 2000), onda individua ne može svojom voljom da određuje sopstveno mesto niti da ima subjektivni identitet. Ove teze prepoznaju se danas u stavovima da "može neko da odluči da promeni identitet ali on je za drugog koji priznaje promenu još uvek deo starog identiteta" (Avramović, 2000), ili da "od naroda koji zaborave svoj identitet, koji se liše svog karaktera, koji izgube svoju budućnost, ostaće samo gomila više ili manje imućnih, ali iskorenjenih i obezličanih pojedinaca" (Marković, 2000). U ovaj kontekst svakako spada i savremena teza o "mondijalisti" koji se "ponaša tako kao da ne deli s nekim kolektivna ubeđenja i pogled na svet, nego ima neku svoju posebnu svest, koja je za njega samog uvek opravdanje da je na dobrom moralnom putu" pri čemu "neovlašćeno" sudi onima "koji smatraju da je nacija osnovna ćelija i okvir budućeg demokratskog društva" (Ekmečić, 1999).

U istom smislu danas su jako popularne teze da se niko "ne rađa kao građanin sveta, već kao pripadnik određenog naroda" pa se tek posredstvom dospeva do opštečovečanskog. "Pripadništvo određenom narodu nije naš izbor već naša sudbina" pa se samo negovanjem svesti o toj pripadnosti, može učvrstiti i ljudski identitet (M. Đurić u: Knežević, 1994). Ili kod drugog autora, "da bi se pripadalo čovečanstvu, mora se pripadati nekoj konkretnoj zajednici. Pojedinac koji ne pripada nijednoj zajednici, čak ni onaj za koju ga veže jezik i kultura iz koje je izrastao – jeste i ostaje narcis koji voli samo sebe a pred svetom se lažno predstavlja kao ljubitelj čovečanstva" (Marković, 1994). Zanimljivo je da je istu tendenciju u 19. veku uočavao Solovjev kod ruskih slovenofila pa je kritički pisao: "Vi kažete: služeći svome narodu, služimo i čovječanstvu. S istim pravom je moguće reći: služeći samome sebi, služimo svojoj porodici, služeći svojoj porodici – služimo svojem narodu, i tako dalje tako dalje. a kao rezultat svega toga može da proistekne i to da ja mogu da se ograničim na to da služim samo sebi. Ali kakvo je to služenje? Sve je to samo gola igra riječima. I ako ja služim svojoj porodici i svojem narodu u duhu porodičnog ili nacionalnog egoizma, tada ne služim nikome osim svojoj porodici i svojem narodu, čak im služim loše, jer ih lišavam pravih vrijednosti" (Solovjev, 1884).

Još je Vladimir Jovanović u 19. veku smatrao da je nacionalni duh nešto što nosi "rasa", odnosno da "što je u narodu ograničeno i smrtno, to su ograničene ličnosti i naraštaji za sebe: a što u narodu prelazi s roda na rod i može da obstane večito, to je duh naroda, ili svest njegova o sebi, kao o krvnoj, moralnoj i umnoj zajednici ljudskoj" (Jovanović, 1870). A Alimpije Vasiljević je kao negativnu srpsku "osobinu" navodio da "slabo pamte dobra dela, kao što do duše slabo pamte i zla dela", što "slabi duh patriotizma, a snaži instinkt sebičnosti; to snaži težnju k životu individualnom na štetu opšteg narodnog i državnog dobra" (Vasiljević, 1886). I Jaša Tomić je narod video kao celinu u kojoj se "gube pojedinci", narod je "jedinica, telo, koje ima jednu dušu, jednu volju, jednu snagu, jednu pamet", pa ga je poredio sa rekombinacijom čije se kapljice gube i čija istorija "nije odlučna". Smatrao je da različita podneblja stvaraju različite narode u spoljnom izgledu ali i u duši, pa "ko hoće da traži uzroke istorijskim događajima, ne može ih naći u volji i duši pojedinaca, neg će ih naći u duši i karakteru celine. Zato